Міністерство освіти і науки України
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

Природничий факультет

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК»

15-16 квітня 2025 р.

Київ 2025 р.

УДК: 378:5(082)

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми підготовки фахівців природничих наук», 15-16 квітня 2025 року. Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2025. 290 с.

Укладачі збірника матеріалів конференції:

Вікторія ЛАВРІНЕНКО – доцент, кандидат біологічних наук УДУ імені Михайла Драгоманова.

Мирослава ПІВЕНЬ – студентка 3-го курсу спеціальності 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.07 Географія, голова НТСА Природничого факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, достовірність фактів та посилань несуть автори матеріалів доповідей.

Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Актуальні проблеми підготовки фахівців природничих наук» об'єднує тези доповідей науковців, викладачів, аспірантів і студентів, присвячених сучасним викликам і перспективам підготовки кадрів у галузях біології, хімії, географії, екології та суміжних наук. У публікаціях розглядаються інноваційні педагогічні технології, модернізація змісту природничої освіти, формування професійної компетентності майбутніх фахівців, інтеграція науки і практики у навчальному процесі. Збірник буде корисним для науковців, педагогічних працівників, методистів та усіх, хто зацікавлений у розвитку природничої освіти в умовах сучасних освітніх трансформацій.

© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2025

ґрунту. Рослини, що зростали на добре освітлених ділянках з оптимальним рівнем вологості (60– 80%), показали кращі темпи росту, більшу кількість плодів і здоровіший розвиток. Низький рівень освітленості або недостатня волога призводили до сповільнення росту, зменшення плодоношення та погіршення стану рослин.

Список використаних джерел

1. Васильєв, М.М. Практична екологія: теорія і практика. Львів: Видавництво Наукової думки, 2014. 398 с.
2. Війтюк, Н.С. Збереження біорізноманіття лісів.Харків: Літера, 2013. 185 с.
3. Жукова Л.І. Біологічне різноманіття та його значення. Чернівці: Видавництво Плеяди. 2013. 221 с.
4. Карпенко С.М. Збереження природних екосистем: теоретичні та практичні аспекти. Чернівці: Рута. 2015. 312 с.
5. Кіндратенко І.Л. Роль рослин у стабільності екосистем. Харків: Просвіта. 2012. 198 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ РЕАКЦІЙ ОРГАНІЗМУ ВЧИТЕЛІВ ЯК ПРОЯВ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Лебединець Н.В.,
доцент кафедри біології, к.біол.н.,
lenaviukr@gmail.com,
УДУ імені Михайла Драгоманова,
Омельчук О.В.,
доцент кафедри здоров'язбережувальної
освіти та фізичної рекреації, к.пед.н.,
ovomelchuk@ukr.net
УДУ імені Михайла Драгоманова

Анотація: проведені дослідження дають підстави використання діагностики функціонального стану нервової системи та когнітивних показників, в комплексі з іншими психофізіологічними методиками, для виявлення професійного вигорання вчителів.

Ключові слова: психофізіологічні реакції, професійне вигорання вчителів, функціональний стан організму.

Важкі соціально-економічні та політичні умови воєнного сьогодення в країні накладають відбиток на психоемоційний стан українців, особливо це стосується людей з високим рівнем напруження в професійній діяльності, до яких належать працівники освіти. До вчителів висуваються нові вимоги, які пов'язані не лише з реформуванням освітньої сфери, потребою в постійному самовдосконаленні, а й здатності до швидкої перебудови, уміння соціалізуватися в сучасних умовах,

долаючи суспільні та професійні виклики. Наразі, для освітян, які вже давно в професії, а також для здобувачів вищої педагогічної освіти, є надзвичайно актуальною проблематика індивідуального здоров'язбереження. Це дозволить вчителю зберігати високу продуктивність праці, запобігати ранньому розвитку професійного вигорання, формуванню захворювань, ефективній організації освітньої діяльності та позитивній мотивації щодо комунікації з усіма учасниками освітнього процесу [1, с.215].

До чинників, що підвищують ефективність професійної діяльності вчителя, науковці відносять компетенції, які пов'язані з емоційним інтелектом. Успішність навчальної діяльності учнів має залежність від ментального і фізичного здоров'я педагогів. Сучасному вчителю необхідна рівновага між академічними професійними навичками та комплексом індивідуальних навичок, які є буфером щодо несприятливих впливів освітнього процесу та середовища, а також сприятимуть виробленню психологічної витривалості і стійкості, що не може не впливати на збереження ментального і фізичного здоров'я педагога [5, с.71].

Професія педагога належить до системи взаємодії «людина-людина», що призводить до підвищеного ризику розвитку порушень ментальних та соматичних реакцій організму освітян. В системі охорони здоров'я виділяють окремий стан організму працівника – «професійний стрес», що позначається труднощами керування життя. Тривалий професійний стрес є підґрунтям формування синдрому професійного вигорання. В Міжнародній класифікації хвороб (МКХ-11) синдром професійного вигорання інтерпретують як професійне явище, що формується в результаті хронічного стресу на роботі. Синдром не є хворобою, а оцінюється як стан людини, що є відповідною реакцією на вплив хронічних стресів професійного середовища. Ознаками професійного вигорання є: втрата енергійності, поява відчуття виснаженості, бажання професійного дистанціювання, зниження ефективності та вмотивованості щодо професійної діяльності. Зазначені ознаки професійного вигорання взаємопов'язані з функціональними проявами організму педагогів і може безпосередньо позначатись як на результатах успішності підопічних, так і на комунікаціях «вчителі-учні», «вчителі-батьки», «вчителі-колеги».

Складовими розвитку професійного вигорання є несприятливі умови праці, індивідуальні особливості вчителя, неналежна підтримка збоку колективу, родини, друзів. Наразі в Україні додався ще один чинник впливу – війна. Професійний стрес та розвиток професійного вигорання безпосередньо позначається на функціональному стані і працездатності педагогів. З точки зору фізіології праці, працездатність визначається як здатність особи виконувати роботу та залежить від рівня її фізичних і психофізіологічних можливостей, здоров'я, професійних компетентностей. Успішність професійної діяльності має залежність від функціонального стану працівника. В роботі вчителя помітна перевага в бік інтелектуальної праці, за якої спостерігається навантаження на

нервову та сенсорні системи, психічні процеси. Інтелектуальна діяльність вчителя передбачає інтенсивну обробку інформації, швидке прийняття рішень, контроль за їх виконанням, а також характеризується складністю та мінливістю програм дії, підвищенням вимог до уваги, пам'яті та емоційної сфери. До несприятливих наслідків професійної діяльності педагогів належать нервово-емоційне напруження, перенапруження аналізаторів і психічних процесів, часто додається недостатня рухова активність та нераціональне харчування упродовж робочого дня [3, с.13].

Виконання розумової праці за умов нервового напруження вимагає активації нервових процесів, пов'язаних з підвищенням енергетичного метаболізму, імпульсної активності мозку, сили процесів збудження. Тривала і напружена робота викликає зменшення кількісних і якісних показників сенсомоторних реакцій та психічних функцій, зокрема уваги, пам'яті, швидкості обробки інформації. Разом з тим, можуть спостерігатись прискорення частоти серцевих скорочень, зміни кров'яного тиску, легеневої вентиляції. Науковцями виявлено, що при нервово-емоційному напруженні підвищується активність гіпоталамо-гіпофізарної регуляції та симпато-адреналової системи. Забезпечення успішної розумової діяльність вчителя вимагає повноцінної функціональної активності організму через підтримку у головному мозку оптимального метаболічного режиму, його енергозабезпечення шляхом функціонування нейрогенного, гуморального, метаболічного та міогенного контурів; стабільності церебральної гемодинаміки, що пов'язана з серцевим викидом, артеріальним тиском, загальним периферичним опором судин, об'ємом циркулюючої крові, біохімічними показниками крові. Важливим в підтриманні функціональної активності організму педагога є відповідність показникам норми адренергічної та холінергічної іннервації стінок судин центральної нервової системи [2, с.11; 4, с.39].

Вивчення психофізіологічних реакцій організму проводили у вчителів різної статі, віку і стажу педагогічної діяльності. Відповідно до віку учасники дослідження були розподілені на групи: I та II охоплювали 1-й і 2-й періоди зрілого віку, III вікова група - особи похилого віку. Функціональний стан нервової системи визначали шляхом оцінки врівноваженості (VNP/GT (bal)) та ступеню виразності нервових процесів, (KSNS (bal)); оцінка рівня розумових операцій відбувалась шляхом вивчення аналітичного (AM (bal)) та логічно-понятійного (LPM (rang)) мислення; вивчення особливостей пам'яті здійснювалось через визначення функціонального навантаження оперативної пам'яті (FNOP (bal)). Дослідження показників уваги було через визначення її точності та стійкості. В дослідженнях науковців підтверджений зв'язок між функціональними показниками нервової системи, працездатності, пам'яті, уваги, нервово-психічної стійкості, несприятливі зміни яких є основою професійного вигорання.

Вивчення врівноваженості нервових процесів (VNP/GT) показало, що у більшої половини вчителів, під кінець випробувань, спостерігались ознаки домінування процесів гальмування над процесами збудження; у 20% вони врівноважувались, у решти - переважали процеси гальмування. Переважання процесів гальмування проявлялось більше у осіб I та II груп. Ступінь виразності нервових процесів виявив високу виразність слабкості (KSNS від -134 до -43 балів) у осіб з стажем педагогічної діяльності до 6 років, що може свідчити про уповільнені механізми професійної адаптації. Висока виразність сили (KSNS до 110 балів) нервових процесів спостерігалась у третини вчителів, що входили до різних вікових груп.

Нервова діяльність обумовлює особливості перебігу таких психічних процесів як мислення і пам'ять. Вивчення мислительних процесів продемонструвала залежність показників аналітичності мислення (АМ) від віку і професійного стажу. У осіб I групи відмінна/висока/добра аналітичність мислення, а у осіб III групи спостерігалась погана/низька/дуже низька (p=0,02**).** Схожа тенденція простежувалась з стажем професійної діяльності: чим більший стаж педагога, тим менша кількість вірних відповідей в завданнях (АМ p=0,01). Дослідження логічно-понятійного мислення показало, що у осіб I групи результати тестування відповідають середньому та вищому за середній рівень, а з зростанням віку вчителів простежуються показники нижчого за середній та низького рівнів. Також результати тестування показали кореляцію показників LPM та АМ (r=0,552, p=0,03).

Вивчення показників пам'яті показали відмінності у вчителів жіночої і чоловічої статі. А саме, у представників жіночої статі обсяг оперативної пам'яті був нижчий за норму, з високим функціональним навантаженням FNOP, порівняно з вчителями чоловіками, у яких показники обсягу оперативної пам'яті та функціональне навантаження були в межах норми (t=2,46, p=0,029). Разом з тим, виявлено зниження якості оперативної пам'яті з віком, що підтверджено результатами тестування: максимальна кількість вірних відповідей у вчителів I та II груп, у осіб III групи – результати мінімальні (r=*-0,504*,p=0,05). Обсяг оперативної пам'яті корелює з показниками логічно-понятійного мислення, та відзначається кращим виконанням завдань педагогами I та II груп порівняно з III-ю (r=0,471, p=0,077).

Дослідження показників уваги виявило її погіршення з віком і кореляцію з показниками зниження логічно-понятійного мислення у осіб III вікової групи (r=0,563, p=0,02). У молодих вчителів і педагогів середнього віку показники точності уваги U_A (uo) в межах 0,97-0,99, а у осіб похилого віку 0,72-0,82, що відображає гірший результат.

На нашу думку, для виявлення особливостей психофізіологічних реакцій організму, які можуть проявлятись при професійному вигоранні вчителів, доречно діагностувати пам'ять, увагу, мислення, що мають зв'язок з функціональним станом нервової системи. В наших дослідженнях виявлено

зниження когнітивних показників у осіб третьої вікової групи, що може бути причиною професійного вигорання і ознаки слабкості нервових процесів у молодих вчителів, що може бути обумовлено недостатніми адаптаційними механізмами в професійний діяльності.

Список використаних джерел

1. Жара Г.І. Розвиток складових індивідуального здоров'я вчителів: соціально-емоційні, етичні і компетентнісні аспекти. Сучасні проблеми здоров'я та здорового способу життя у педагогічній освіті, 10 (166), 2020. 214-220.
2. Єлізарова О.Т., Гозак С.В., Станкевич Т.В., Парац А.М., Линчак О.В., Лебединець Н.В. Вплив організації дистанційного навчання на здоров'я вчителів. Довкілля та здоров'я, 1 (102), 2022. 11-19.
3. Корольчук М.С. Професійне вигоряння працівників освіти : монографія, Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 2017. 304 с.
4. Юхименко Л.І. Системна взаємодія мозку і серцево-судинної системи як основа індивідуальних та типологічних особливостей людини : дис.. …д-ра біол. наук : 03.00.13, Київ, 2021. 419с.
5. Vesely A. K., Saklofske D. H., & Leschied A. D. Teachers-the vital resource: The contribution of emotional intelligence to teacher efficacy and well-being. Canadian Journal of School Psychology. Volume: 28. Issue 1, 2013. Pp. 71–89.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ *MESPILUS GERMANICA* L., КУЛЬТИВОВАНОЇ В ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Моря Я.В.,
Студентка 3 курсу
спеціальності 014.05 Середня освіта.
Біологія та здоров'я людини
22fpgoe.ya.moria@std.npu.edu.ua
Науковий керівник:
Кустовська А.В.,
доцент, к.б.н.,
a.v.kustovska@udu.edu.ua
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Анотація: У статті висвітлено перспективи використання рослинної сировини *Mespilus germanica* у колекційних насадженнях НБС імені М. М. Гришка НАН України. Проаналізовано вміст біологічно активних речовин плодів та листків *Mespilus germanica*. Окреслено перспективи використання мушмули звичайної в Лісостепу України.

Ключові слова: *Mespilus germanica*, колекційні насадження НБС імені М.М. Гришка, біологічно активні речовини, Лісостеп.

Mespilus germanica L. – це плодова рослина, що належить до монотипного роду *Mespilus* L. (*Rosaceae* Juss.), яка вивчається в Україні з 1960 року в Національному ботанічному саду ім. акад. М. М. Гришка (НБС) [1]. Вегетативні